

«Politikk for Immaterielle rettigheter (IPR) ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)»

Vedtatt i høgskolestyret 8.12.2011

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	s.2
2. Hva omfattes av rettighetspolitikken?	s.2
1. I henhold til lovverk	s.2
2. I henhold til avtale	s.3
3. Hvem omfattes av rettighetspolitikken?	s.3
4. Definisjoner	s.3
1. Innledning	s.3
2. Åndsverk	s.4
3. Oppfinnelse	s.4
1. Patent	s.4
4. Varemerke	s.6
5. Design	s.7
5. Rettigheter til data som samles inn (databaser)	s.7
6. Rettigheter til forskningsresultater	s.8
1. Arbeidstakere og konsulenter/oppdragstagere	s.8
1. Hva gjelder når IPR ikke er regulert i en arbeidsavtale og når bør avtaler inngås?	s.8
2. Eksternfinansiert forskning	s.11
2. Studenter	s.11
3. Kommersialisering av forskningsresultater	s.13
4. Fordeling av netto overskudd fra kommersialiseringer	s.13
1. Fordeling av inntekter fra lisensavtaler	s.14
2. Fordeling av aksjer og inntekter fra aksjesalg	s.14
5. Tilgang til HiOA`s lokaler	s.14
6. Konfidensialitet	s.14
7. Videre fremdrift	s.14
7. Referanser	s.15

1. Innledning

HiOA har som oppgave å drive forskning, undervisning og formidling til gagn for samfunnet, samt sikre samfunnet fri og åpen tilgang til høgskolens resultater, jf. universitets- og høyskoleloven § 1-3. Som utdannings- og forskningsinstitusjon har HiOA som oppgave å bidra aktivt til at samfunnet kan nyttiggjøre seg resultatene av høgskolens virksomhet, herunder næringsmessig utnyttelse. Samvirket med samfunnet forutsetter ryddig og profesjonell opptreden som grunnlag for gjensidig tillit.

Politikkdokumentet ved HiOA har som formål å sike verdier knyttet til tilsattes og studenters arbeidsresultater, slik at arbeidsresultater som skapes ved HiOA kan bli brukt der hvor de blir utviklet og blir utnyttet for samfunnets beste. Det skal være styrende for høgskolens behandling av resultater som har behov for opphavsrettslig beskyttelse og for prosjektideer med et kommersielt potensial.

Arbeidet med kunnskapsbasert innovasjon skal ikke skje på bekostning av, men støtte opp om utdanning, forskning og formidling.

2. Hva omfattes av rettighetspolitikken?

Resultater som er skapt eller blitt til ved høgskolen eller frembrakt helt eller delvis med høgskolens ressurser er høgskolens eiendom, så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter.

Alle kategorier arbeidsresultater er omfattet av rettighetspolitikken, herunder, men ikke begrenset til¹:

2.1. I henhold til lovverk

- Opphavsrett til et verk, jf. åndsverksloven §§ 1-3
- Patenterbare oppfinnelser, jf. arbeidstakeroppfinnelsesloven og patentloven § 1
- Datamaskinprogrammer, jf. åndsverksloven § 39 g)
- Databaser, kataloger e.l, jf. åndsverksloven § 43
- Kretsmønstre for integrerte kretser, jf. lov om vern av kretsmønstre for integrerte kretser § 4 andre ledd
- Frembringelse av en design, jf. designloven §§ 1-3
- Algoritmer (fremgangsmåter), jf. åndsverksloven
- Arbeidsresultater som kan danne grunnlag for varemerke- og designregistrering, jf. design- og varemerkeloven.

---

¹ Se Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter s. 1

2.2. I henhold til avtale

- Andre arbeidsresultater uavhengig av om disse har et næringsmessig/kommersielt potensial og som er resultat av HiOA sine investeringer:
Ikke-patenterbare oppfinnelser, annen teknologi (tekniske prinsipper og knowhow, bedriftshemmeligheter, praktiske løsninger, vitenskapelig og merkantil informasjon, forretningskonsepter etc.), ethvert materielt produkt (organisk, uorganisk og biologisk materiale), herunder substanser, organismer og avlinger, samt materialer – heretter betegnet som fysiske gjenstander, faglitterære publikasjoner og annet forsknings- og undervisningsmateriale som er et resultat av den tilsattes arbeid ved universitetet eller av en nærmere angitt oppgave den tilsatte er pålagt i tjenesten.
- Ved fraskrivelse av rettigheter til arbeidsresultater²:
  - ✓ HiOA kan ikke fraskrive seg retten til å bruke resultatene til undervisnings- og forskningsformål.
  - ✓ Tredjepart kan gis lisens.
  - ✓ HiOA kan i enkelte tilfeller overdra rettigheter til kommersiell bruk, men må da beholde retten til bruk i undervisnings- og forskningsformål, og til næringsmessig utnyttelse «utenfor den enkelte bedrifts virksomhetsområde».

3. Hvem omfattes av rettighetspolitikken?

Høgskolens rettighetspolitikk omfatter alle ansatte (inkludert stipendiater), selvstendige oppdragstakere, studenter, gjesteforskere og gjestestudenter ved høgskolen.

IPR som skapes av studenter, når de har status som ansatt, f.eks. i prosjektstilling eller som vitenskapelig assistent, behandles som IPR skapt av ansatt³.

4. Definisjoner

4.1. Innledning

Immateriell rettighet er en fellesbetegnelse for det rettsområdet som gjelder den rettslige beskyttelse av intellektuelle presentasjoner og kjennetegn for personer, varer og tjenester⁴. Dette er rettigheter til «ikke fysiske objekter» som er skapt på grunn av menneskers kunnskap og kreativitet – omtales som IPR (forkortelse for det engelske begrepet «Intellectual property rights»).

IPR brukes derfor normalt som et samlebegrep for bl.a. patenter, mønsterbeskyttelse («design»), varemerke («trademark»), opphavsrett («copyright») og bedriftshemmeligheter. De tre førstnevnte får rettslig beskyttelse ved godkjenning av søknader til offentlige myndigheter, mens de to siste er beskyttet uten videre - dels gjennom lovgivningen, dels gjennom bestemt adferd fra eiers side. Opphavsrett oppstår i det verket skapes, mens

---

²Se Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter s. 2

³ Politikk for sikring og forvaltning av immaterielle rettigheter (IPR) og fysisk materiale ved NTNU s. 3

⁴ IKT NORGE

patentrettigheter⁵ oppstår ved registrering hvor rettigheten oppnås etter søknad og vurdering av om vilkårene er oppfylt.

IPR omfatter hovedsakelig rettsregler som gir *enerett* til resultatene av intellektuell og skapende virksomhet, og til kjennetegn⁶. Slik enerett gir både patentloven og åndsverksloven. De immaterialrettslige lovene gir langt fra svar på alle problemstillinger som dukker opp. Mange spørsmål må avgjøres på grunnlag av den alminnelige kontraktsretten. Dette innebærer at det inngås avtale mellom de aktuelle parter for å få avklaring på en del spørsmål.

4.2. Åndsverk

Et åndsverk er et resultat av en *skapende innsats*, og med åndsverk forstås litterære, vitenskapelige eller kunstneriske verk av enhver art og uansett uttrykksmåte og uttrykksform⁷.

Opphavsretten verner verkets utforming (for eksempel beskrivelsen av en teknisk løsning/innretningens utseende) og ikke bakenforliggende ideer, kunnskap, metoder eller økonomisk/praktisk bistand. Beskyttelse av et åndsverk oppstår i og med verkets skapelse. Verket må tilfredsstillende kravene til *verkshøyde* for at frembringelsen skal være vernet etter opphavsrettslige regler. Det innebærer at verket må ha preg av noe nytt og originalt og være uttrykk for en individuell skapende innsats⁸.

Opphavsretten gir enerett til eksemplarfremstilling og offentliggjøring med de begrensninger som er angitt i åndsverksloven. I tillegg har opphavsmannen de ideelle rettigheter (retten til å bli navngitt og respektretten) som opphavsmannen ikke kan fraskrive seg⁹.

Opphavsretten varer *i opphavsmannens levetid og 70 år etter utløp av hans dødsår*¹⁰.

Det finnes også en rekke avtaler hvor det er nærmere regulert på hvilken måte man kan råde over et åndsverk skapt av en annen person. Universitetene og høyskolene har avtale med Kopinor. Avtalen innebærer for eksempel at lærere ved høyskolen har adgang til å ta kopi av et visst antall sider, innenfor avtalens rammer, og gi ut til sine studenter.

4.3. Oppfinnelse

En oppfinnelse beskriver en praktisk løsning på et problem, der løsningen har teknisk karakter, teknisk effekt, er reproducerbar og kan utnyttes industrielt (i vid forstand)¹¹.

Retten til å råde over oppfinnelser og åndsverk ligger til oppfinneren eller den som har skapt åndsverket.¹²

4.3.1 Patent.

Patentlovgivningen stiller opp vilkårene for å få meddelt patent, rettsvirkningene av at patent

---

⁵ Samt design- og varemerkeretten

⁶ Politikk for IPR ved HiST s. 2

⁷ Åndsverksloven § 1

⁸ Politikk for IPR ved HiST

⁹ Åndsverksloven §§ 2 og 3

¹⁰ Åndsverksloven § 40

¹¹ Håndtering av immaterielle rettigheter i HiNT pkt. 2.3

¹² Politikk for IPR ved HiST s. 3

er meddelt, hvilke handlinger som bare kan utøves med patenthaverens samtykke og hvilken utstrekning patentvernet har¹³.

For at en oppfinnelse skal være patenterbar må den kunne utnyttes *industrielt*,¹⁴ være *ny*,¹⁵ ha *oppfinneshøyde*,¹⁶ og ikke falle utenfor det som i.h.h.t patentloven ikke kan patenteres¹⁷.

For å få patent *må det søkes* til Patentstyret – og de vurderer om betingelsene for å få patent er oppfylt¹⁸. I søknaden om patent er det viktig å skrive slik at oppfinner får beskyttet det han/hun ønsker å få beskyttet (kan evt. være behov for eksperthjelp).

Meddelelse av patent gir oppfinneren eller den som oppfinnerens rett er gått over til, enerett til å utnytte oppfinnelsen i nærings- eller driftsøyemed¹⁹. Det gjelder produksjon, markedsføring, omsetning, bruk, lisensiering og import. Eneretten gjelder ikke *privat bruk, andres forskning* (eksperiment som angår selve oppfinnelsen) og i enkelttilfeller *tilbereding på apotek av et legemiddel*²⁰.

Patentretten er i utgangspunktet en *forbudsrett*, idet ingen andre enn patenthaver kan utnytte oppfinnelsen uten panthaverens samtykke²¹. Man skal imidlertid være klar over at meddelelse av patent i seg selv ikke gir patenthaveren noen rett til å utnytte oppfinnelsen, idet det kan være forhold som kan være til hinder for utnyttelse – forbud i medhold av annen lovgivning, eventuelt at utnyttelse først kan skje etter spesiell tillatelse (for eksempel legemidler), eller at utnyttelsen er hindret av andre patenter (for eksempel at utnyttelsen er avhengig av andre patenter og må ha samtykke fra patenthaver)²².

Unntatt fra eneretten er blant annet «utnyttelse ved eksperiment som angår selv oppfinnelsen» – dvs. undersøkelser med sikte på å klarlegge oppfinnelsens virkemåte og virkning, forsøk med sikte på å finne nye bruksområder etc. Utnyttelse av patenterte stoffer, instrumenter osv. i forbindelse med andre eksperimenter dekkes imidlertid ikke av unntaket.

Patentbeskyttelsen varer så lenge årsavgiften blir betalt, men ikke lenger enn 20 år. Patentet kan ikke gjenkjøpes etter utløpsdato. Samfunnet har en interesse i at patentet (teknikken) ikke varer lengre, men blir tilgjengelig for allmennheten. Gjennomsnittlig levetid for norske patenter er ca. 8 år.

---

¹³ Politikk for IPR ved HiST s. 2

¹⁴ Jf. patentloven § 1. ”Industrielt” må forstås i vid forstand, og en oppfinnelse anses å kunne utnyttes industrielt dersom den kan fremstilles eller anvendes innenfor industrien.

¹⁵ Oppfinnelsen må ikke være kjent for andre før den dagen patentsøknaden levers inn – den må derfor ikke publiseres før innleveringsdato.

¹⁶ Oppfinnelsen må skille seg vesentlig fra tidligere kjent teknikk på området – ikke bare være en logisk videreføring av kjent teknikk.

¹⁷ Blant annet noe som bare utgjør oppdagelser, vitenskapelige teorier og matematiske metoder, planer, regler eller metoder for utøvelse av intellektuell virksomhet, for spill eller forretningsvirksomhet, eller programmer for datamaskiner. Heller ikke fremgangsmåter for kirurgisk behandling, terapi eller diagnostisering kan patenteres. Det gis ikke patent på plantesorter eller dyreraser eller på vesentlig biologiske fremgangsmåter for fremstilling av planter eller dyr.

¹⁸ Håndtering av immaterielle rettigheter i HiNT pkt. 2.3

¹⁹ Jf. patentloven § 1

²⁰ Politikk for IPR ved HiST s. 3

²¹ Jf. patentloven § 3

²² Politikk for IPR ved HiST s. 3

Et norsk patent gir kun enerett til utnyttelse av oppfinnelsen i Norge. Det må derfor søkes patent i hvert av de enkelte landene oppfinneren ønsker beskyttelse i. For å sikre oppfinnelsen fullt ut, bør oppfinner også søke om å beskytte produktets navn (logo) via varemerkeregistrering og produktets utseende via designregistrering.

Bare *fysiske personer* (ikke juridiske) kan være oppfinner. Oppfinnerens rett består først og fremst i *retten til å søke patent*, samt søke beskyttelse av varemerke og design. Hvis oppfinnelsen gjøres innenfor et arbeidsforhold, er det derfor ikke arbeidsgiveren, men arbeidstakeren som anses som oppfinner²³. Med hjemmel i arbeidstakeroppfinnerloven kan imidlertid arbeidsgiver erverve rett til oppfinnelsen fra arbeidstaker²⁴, og dermed retten til å søke patent osv. Oppfinner kan også overdra sin rett frivillig. Retten til å stå oppført som oppfinner kan imidlertid ikke overdras. Når arbeidsgiver overtar en oppfinnelse, blir arbeidsgiver patenthaver (innehaver), mens arbeidstaker fortsatt vil være oppfinner. Oppfinner/arbeidstaker har i henhold til loven²⁵ krav på «en rimelig godtgjørelse». Studenter og andre samarbeidspartnere vil falle utenfor arbeidstakeroppfinnelsesloven.

Arbeidstakeroppfinnerloven regulerer forholdet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver når arbeidstaker frembringer en patenterbar oppfinnelse. Utfallet kan bli at HiOA beslutter å forplikte seg til å overta patentet og være en sentral pådriver i kommersialiseringsprosessen. HiOA kan også beslutte ikke å overta retten til den oppfinnelsen som kan patenteres.

Et patent gir enkelt sagt innehaveren en tidsavgrenset *enerett* til *kommersiell* utnyttelse av angjeldende oppfinnelse i de geografiske områdene som patentet gjelder for. *Forskere og studenter* kan derfor fritt (med noen begrensninger) benytte egne og andres patenterte forskningsresultat til videre *ikke-kommersiell* forskning.

4.4. Varemerke

Et varemerke er et kjennetegn for varer og/eller tjenester som er egnet til å peke ut kommersiell opprinnelse og består av figur, ord eller ordforbindelser (bruk egennavn)²⁶. Varemerket gir en form for subjektiv assosiasjon/følelse som må knyttes opp til noe konkret; dvs. den «*Goodwill*» som er knyttet til varemerket i form av kvalitet og gjenkjennelighet. Handling, form, farge eller lukt kan skape denne assosiasjonen.

Varemerkeregistrering kan nektes, dersom den mangler «*garantifunksjon*»²⁷. Oppfinner må passe på at andre varer ikke kan forveksles med sitt varemerke. Graden av særpreg sier noe om hvor sterkt vern varemerket skal få. Det må heller ikke stride mot lov eller den offentlige orden eller være egnet til å vekke forargelse, være egnet til å villedde osv.

Oppfinner får enerett til kommersiell utnyttelse ved registrering eller ved innarbeiding av varemerket i markedet²⁸. Ved innarbeiding må innehaver ofte til domstolene for å dokumentere sine rettigheter.

Merkevarebeskyttelsen varer evig.

---

²³ Politikk for IPR ved HiST s. 3

²⁴ Jf. patentloven §§ 1 og 8 fjerde ledd, samt arbeidstakeroppfinnerloven

²⁵ Jf. lov om retten til oppfinnelser som er gjort av arbeidstakere § 7

²⁶ Jf. varemerkeloven § 1

²⁷ Jf. varemerkeloven §§ 13 og 14

²⁸ Jf. varemerkeloven § 2

Varemerkeregistrering gir vern i hele Norge, mens ved innarbeiding får innehaver bare vern i det geografiske området innarbeidingen har skjedd.

4.5. Design

Ved designregistrering slipper oppfinner å bevise at produktet er et åndsverk. Det er selve produktutformingen/formgivningen; dvs. utseende som blir beskyttet. Det blir derfor opp til motparten å bevise at sitt produkt ikke er likt nok til å komme i strid med oppfinners rettigheter. Det kan dreie seg om dekor, ornament, grafiske symboler, deler som er bestemt til å inngå i et sammensatt produkt eller en sammenstilling av gjenstander²⁹. Kravet er at designet må være *ny* og ha *individuell karakter* (gir designet et likt helhetsinntrykk som annet design eller skiller designet seg tydelig fra det som allerede finnes?)³⁰.

Oppfinner får *enerett* til utnyttelse i form av å tilvirke, utby, bringe i omsetning, innføre osv³¹. Det meste kan designbeskyttes, unntatt flytende væsker, ubearbeidet råmaterialer og ideer. Designrett oppnås heller ikke for de utseendetrekk som bare er bestemt av teknisk funksjon eller må gjengis i nøyaktig form og dimensjon for å passe til et annet produkt. Eneretten er ikke til hinder for privat utnyttelse, utnyttelse i ikke-kommersielt øyemed, utnyttelse til eksperimentelle formål eller gjengis med det formål å sitere eller undervise³²

Oppfinner må søke om designbeskyttelse innen 12 måneder etter offentliggjøring i Norge³³. Han/hun har ikke vern etter designloven før søknad er levert. Det er i den perioden produktet anses å være en *nyhet*. Offentliggjøringen kan skje på nettet, i brosjyrer, på messe, vist i media eller produktet ligger tilgjengelig for allmennheten. Det er ikke nødvendig at noen rent faktisk har sett designen, men nok at de har hatt muligheten til å se den. Registreringen reduserer risikoen for piratkopiering og plagiat. Ønskes designbeskyttelse også i utlandet, må det søkes om registrering der innen 6 måneder etter at designet er registrert i Norge³⁴. Det må sjekkes ut hvilke regler som ellers gjelder i det landet produktet skal selges i.

Designregistreringen *gjelder for 5 år om gangen* regnet fra søknadsdato. Det må betales en avgift for hver gang. Registreringen kan fornyes til sammenlagt tjuefem år. Hver periode løper fra utgangen av den forrige perioden³⁵.

5. Rettigheter til data som samles inn (databaser)

Det er viktig å skille mellom data som samles inn i forbindelse med en undersøkelse og resultatene som fremkommer av en datainnsamling eller på grunnlag av annen skapende innsats (resultater som utvikles, oppdages eller på annen måte frembringes).

Felles er at rettigheter i forhold til begge deler må sikres gjennom avtaler. Det er også viktig å tenke gjennom hvem som skal ha rettigheter til data som kommer inn på grunnlag av en undersøkelse (eierrettigheter/rett til utnyttelse) og hvem som skal ha rettigheter til de resultatene som fremkommer av den innsamlede dataen (eierrettigheter/rett til utnyttelse). Dette må gjøres ved inngåelse av avtaler i forkant av arbeidet med prosjektet.

---

²⁹ Designloven § 2

³⁰ Designloven § 3

³¹ Designloven § 9

³² Designloven § 10

³³ Designloven § 6

³⁴ Designloven kapittel 10

³⁵ Designloven §§ 23 og 24

«Det er den som frembringer en *database*, som har vern etter åndsverksloven § 43, jf. første ledd»³⁶. En database kan bestå av en sammenstilling av et større antall opplysninger. Databasen må være resultatet av rettighetshaverens vesentlige investeringer (innsats, penger o.l.) . Rettigheten innebærer enerett til eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring for allmennheten.

Iflg. åndsverksloven § 39 fjerde ledd kan den som har rett til å bruke basen, foreta slike handlinger som er nødvendige for tilgang til databasens innhold og normal utnyttelse, slik at begrensningen i bestemmelsens femte ledd («Bestemmelsens andre, tredje og fjerde ledd kan ikke fravikes ved avtale») ikke får noen betydning og rettighetshaver i realiteten kan overdra sine rettigheter. Det betyr at i de tilfeller HiOA ønsker eiendomsretten til data samlet inn av en arbeidstaker/student eller arbeidstakeren/studenten har rettigheter til delelementer av innholdet i denne, er det nødvendig at HiOA i forkant av prosjektet sikrer seg rettighetene til anvendelse av databasen eller delelementer gjennom avtaler med sine arbeidstakere/aktuelle studenter, samt eventuelle utenforstående tredjeparter³⁷.

Utgangspunktet er imidlertid at HiOA har eiendomsretten til databaser som er samlet inn med høgskolens ressurser og gjennom høgskolens virksomhet, så langt dette ikke er eller vil komme i konflikt med andres rettigheter. Arbeidstakere som planlegger kommersialisering av databaser frembrakt på grunnlag av en investering fra HiOA sin side, plikter derfor å melde fra til fakultetet med kopi til FoU-seksjonen, se under Rettigheter til forskningsresultater punkt 6.1.

Kommersialisering og håndtering/fordeling av netto overskudd står nevnt under Rettigheter til forskningsresultater punkt 6.3 og 6.4.

6. Rettigheter til forskningsresultater

6.1. Arbeidstakere og konsulenter/oppdragstagere

Ved HiOA er IPR delvis regulert gjennom **arbeidsavtaler**. Arbeidsavtaler skal regulere rettighetsforholdene vedrørende resultater som ikke reguleres av gjeldende lovgivning.

6.1.1 Hva gjelder når IPR ikke er regulert i en arbeidsavtale og når bør avtaler inngås?

Hvis IPR ikke er regulert i en arbeidsavtale gjelder følgende sentrale lov- og/eller sedvanerettbaserte IPR-regler i arbeidsforhold:

- **Åndsverk generelt:** Arbeidsgiver får den rett til verket som er nødvendig og rimelig for at arbeidsavtalen skal nå sitt formål³⁸. Det har vært alminnelig antatt at en arbeidsgiver har en nokså omfattende rett til å utnytte et åndsverk som skapes av en ansatt som et ledd i arbeidsforholdet; dvs. at det faller innunder arbeidstakerens tjenesteplikter å skape slike åndsverk. *For tilsatte i forsknings- og undervisningsstillinger ved universitet og høgskoler* har det imidlertid vært antatt at det gjelder andre regler enn for de fleste andre arbeidstakere. I motsetning til mange andre «åndsarbeidere», ansettes de ikke for å skape verk som arbeidsgiveren kan ha nytte av i kommersiell virksomhet. Deres oppgave er å forske og formidle

³⁶ Opphavsrett av Ole-Andreas Rognstad s. 298

³⁷ Se Rettighetspolitikk ved UiB s. 20

³⁸ Veiledning for nyskaping ved NTNU s. 2

forskningens resultater, i utgangspunktet uten å kreve penger for det. Disse beholder rettighetene på sin hånd og arbeidsgiver må inngå en avtale med vedkommende, dersom det er ønskelig å utnytte verket i større grad enn det som åndsverksloven åpner for. Et eksempel på en slik avtale kan være en avtale om overtagelse av rettigheter til arbeidsresultater. Den gir høgskolen rett til å overta alle rettigheter (eiendomsretten) til arbeidsresultater som frembringes av arbeidstaker og arbeidstaker har rett til godtgjørelse fra høgskolen. Et annet eksempel kan være en overdragelses- og konfidensialitetserklæring for medarbeidere som må underskrives for hvert forskningsprosjekt hvor høgskolen har et samarbeid med ekstern(e) oppdragsgiver(e), og gir høgskolen alle rettigheter (eiendomsretten) til de resultater som utvikles, oppdages eller på annen måte frembringes av arbeidstaker eller noen på arbeidstakers vegne ved gjennomføring av forskningsprosjektet. *Opphavsretten til verket tilligger derfor den ansatte som har skapt det, med mindre annet må anses avtalt*³⁹ (men kan ikke frasi seg retten til navngivelse som sådan og respektretten, når arbeidsgiver utnytter rettighetene).

- **Åndsverk i form av datamaskinprogrammer spesielt**⁴⁰: Opphavsretten til program som er skapt under utførelsen av oppgaver som omfattes av arbeidsforholdet tilligger arbeidsgiver, med mindre den ansatte kan føre bevis for at annet er avtalt⁴¹.
- **Patenterbare oppfinnelser**⁴²: Arbeidsgiver har en opsjon på å overta alle rettigheter til kommersiell utnyttelse, mot at oppfinner får rimelig godtgjøring⁴³. Arbeidsgivers rettigheter begrenses imidlertid når arbeidsgiver er et universitet eller høgskole og oppfinner er lærer eller hører til det vitenskapelige personalet⁴⁴. Lærer og vitenskapelig personale står sterkere enn andre arbeidstakere i forhold til publisering av oppfinnelser.
- **Design**: Retten tilligger arbeidstaker, med mindre annet må anses avtalt⁴⁵.
- **Kretsmønster for integrerte kretser**⁴⁶: Eneretten tilligger arbeidsgiver, med mindre arbeidstaker kan føre bevis for at annet er avtalt⁴⁷.
- **Databaser, kataloger og lignende**⁴⁸: Retten tilligger den som frembringer databasen. Arbeidsgiver kan være rettighetshaver, dersom databasen er et resultat av arbeidsgivers vesentlige investering i form av innsats, penger og lignende.

De nevnte lovbestemmelser gir et forenklet bilde av rettstilstanden, slik at **det lovbaserte rettighetsregimet må utfylles og suppleres av kontrakter**⁴⁹. I tvilstilfelle bør man rådføre seg med en av juristene ved høgskolen for supplerende informasjon og råd. Målet må være å få avtaleregulert rettighetsforholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker best mulig gjennom individuelle arbeidsavtaler for de arbeidsresultater som ikke omfattes av ovennevnte lovbestemmelser. For arbeidstakere som allerede er ansatt bør dette gjøres i form av et tillegg til arbeidsavtalen, mens det for fremtidige arbeidstakere innarbeides i arbeidsavtalen. For personer som ikke er ansatt, inngås avtaler i tilknytning til forskningsprosjekter etc. Avtaler skal hindre at høgskolens rettigheter kommer i konflikt med andres rettigheter. I tillegg viser

---

³⁹ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 2

⁴⁰ Åndsverksloven § 39g)

⁴¹ Veiledning til nyskapning ved NTNU s. 2

⁴² Arbeidstakeroppfinnerloven §§ 4 og 7

⁴³ Veiledning til nyskapning ved NTNU s. 2

⁴⁴ Arbeidstakeroppfinnerloven §§ 4 tredje ledd og 6 tredje ledd

⁴⁵ Designloven §§ 1 og 9

⁴⁶ Lov om vern av kretsmønster for integrerte kretser § 4 andre ledd

⁴⁷ Veiledning til nyskapning ved NTNU s. 2

⁴⁸ Åndsverksloven § 43

⁴⁹ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 2

en slik praksis ved høgskolen en profesjonalitet som skaper tillit og ryddige forhold både i forhold til arbeidstakere og eksterne samarbeidspartnere.

Dersom en **arbeidstaker bringer med seg grunnlagsmateriale ved tilsetting**, for eksempel en samling eller database, som skal anvendes som grunnlag i undervisning eller i forskning (som prosjektbakgrunn), må dette reguleres i en egen avtale (evt. i arbeidsavtalen) i forkant av undervisningen eller forskningsprosjektet. Tilsvarende gjelder i de tilfeller HiOA samarbeider med eksterne institusjoner om et forskningsprosjekt og flere bidrar med grunnlagsmaterialet (prosjektbakgrunn).

Hver enkelt eier den prosjektbakgrunnen (IPR) de tar inn i forskningsprosjektet/tar med seg til ny arbeidsgiver og anvender som grunnlag i undervisning eller forskning.

Erkjennelser/resultater som springer ut av forskningsprosjektet/undervisningen kan øke verkshøyden og vil måtte deles mellom samarbeidspartnere. Dette må derfor avtalereguleres, se for eksempel Forskningsrådets mal for Konsortieavtale og enkel mal for Konsortieavtale når det gjelder forskning.

HiOA sin overtakelse av rettigheter begrenser ikke arbeidstakers eller andres rett til å **utnytte arbeidsresultatene i videre forskning** innenfor de begrensninger som finnes i patentloven og åndsverksloven⁵⁰.

HiOA anerkjenner og vektlegger de vitenskapelige **arbeidstakerne sin sedvanerettslige rett til å skape og formidle egne vitenskapelige publikasjoner og undervisningsmateriale**⁵¹.

Arbeidstakeren har derfor selv et ansvar for å sørge for at det vitenskapelige arbeid som utføres blir tilgjengelig for allmennheten gjennom publikasjoner. Publisering behøver ikke nødvendigvis skje i kommersiell form i trykt eller elektronisk bok eller tidsskrift. Det kan også benyttes åpen tilgjengeliggjøring på Internett (såkalt Open Access)⁵². Inntekter (royalties) i forbindelse med utgivelser av vitenskapelige publikasjoner tilfaller forfatteren. Skal HiOA ha rettigheter til inntekter i slike tilfeller, må det foreligge en særskilt avtale med opphavspersonen. Det kan være aktuelt i forbindelse med at opphavspersonen gis ressurser av HiOA til prosjektet.

Patentering er ikke til hinder for vitenskapelig publisering av forskningsresultatene, men for å få en rettslig beskyttelse må en patentsøknad sendes inn **før** oppfinnelsen publiseres eller offentliggjøres på annen måte⁵³.

Arbeidstaker har likevel en lovbestemt rett til å publisere⁵⁴. En vitenskapelig arbeidstaker har en ensidig rett til å publisere sine forskningsresultater, selv om dette skulle spolere eller redusere kommersielle muligheter⁵⁵. Dersom det gjelder en oppfinnelse og publisering er ønskelig, skal dette meldes inn samtidig som det gis melding om oppfinnelsen til fakultetet og FoU-seksjonen.

Alle arbeidstakere plikter, uten ugrunnet opphold, å melde fra til arbeidsgiver om en prosjektide med potensial for kommersialisering. Iflg. arbeidstakeroppfinnesloven er

---

⁵⁰ Politikk for IPR ved HiST s. 4

⁵¹ Håndtering av immaterielle rettigheter i HiNT pkt. 6

⁵² Rettighetspolitikk ved UiB s. 12

⁵³ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 3

⁵⁴ Arbeidstakeroppfinnerloven § 6

⁵⁵ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 3

arbeidstakere pålagt å melde fra om patenterbare oppfinnelser. Etter dette dokumentet skal det også meldes fra om andre typer prosjektideer med potensial for kommersialisering. **Ved HiOA skal slik innmelding gjøres til fakultetet med kopi til FoU-seksjonen med befriende virkning for arbeidstakeren.** Skjema for melding om prosjektide skal benyttes.

Twist mellom arbeidstaker og HiOA om forhold som omhandles av arbeidstakeroppfinnelsesloven kan, hvis den ikke løses av partene selv, bringes inn for Meklingsnemnda for arbeidstakeroppfinnelser (Arbeidsoppfinnelsesloven § 12).

6.1.2 Eksternfinansiert forskning

I prosjekter hvor HiOA har et samarbeid med ekstern(e) oppdragsgiver(e) skal det avtales eierskap til forskningsresultatene. Forskningsresultater skal uten problem kunne overføres til ekstern(e) oppdragsgiver(e) som har vært med og finansiert prosjektet. Forhold rundt publisering må også reguleres i avtalen.

Ved **bidragsprosjekt** har HiOA eiendomsretten til resultatene og enerett til kommersiell utnyttelse av resultatene med mindre annet er avtalt. Det må settes opp en kontrakt om bidragsprosjektet.

Hel eller delvis overdragelse av rettigheter til åndsverk skal kun finne sted der dette følger som en direkte forpliktelse HiOA har påtatt seg i forhold til annen ekstern tredjepart.

HiOA vil normalt ikke akseptere eller på forhånd fraskrive seg enhver rett til kommersiell utnyttelse av forskningsresultater som det offentlige har medvirket til å finansiere. Eventuell avståelse til patentering eller annen kommersiell utnyttelse av forskningsresultater frembrakt av eller under medvirkning av høgskolens forskere, må ikke medføre at forskeren under eller etter prosjektets avslutning avskjæres fra fortsatt forskningsmessig anvendelse av de forskningsresultater som er frembrakt, helt eller delvis, av de angjeldende forskere. Tilsvarende gjelder kunstnerisk utviklingsarbeid og objekter med potensial for designbeskyttelse (selv om ideen er generert av studenter/andre forskere).

Ved **oppdragsprosjekt**, dvs. prosjekt som HiOA utfører mot full betaling fra ekstern oppdragsgiver, skal det settes opp en kontrakt.

Oppdragsgiver eier rettighetene til resultatene, med mindre annet er avtalt.

Dette er likevel ikke til hinder for at oppdragsgiver kan forespørres om mulighetene for å inngå samarbeid om videre forskning og/eller kommersialisering⁵⁶.

I prosjekt finansiert av **Norges forskningsråd** eller av **EU** er hovedregelen at HiOA, som kontraktspart, eier alle prosjektresultater. I spesielle prosjekttypen, særlig der flere kontraktspartnere samarbeider i et konsortium, gjelder andre regler. Her vil normalt kontraktspartene eie prosjektresultatene i fellesskap. Ved usikkerhet om eierforhold til resultatene i konkrete prosjekt bør alltid angjeldende kontrakt konsulteres. Aktuelle maler for kontrakt i slike prosjekter er Forskningsrådets mal for Konsortieavtale eller enkel mal for Konsortieavtale⁵⁷.

6.2. Studenter

Hovedprinsippet er at studentene **selv eier resultatene** av eget bidrag inn i et

---

⁵⁶ Se Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 3

⁵⁷ Se Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 3

forskningsprosjekt eller resultater oppstått ved utførelse av en prosjektoppgave, med mindre noe annet er **spesielt avtalt**, f.eks. ved at⁵⁸:

- Studentens bidrag inngår i et eksternfinansiert prosjekt med særlige bestemmelser.
- Studenten på frivillig basis har overdratt sine rettigheter til HiOA.
- Studentens veileder/faglærer åpenbart har bidratt betydelig til idegrunlaget/teknisk løsning av studentens prosjektoppgave. Her kan vedkommende sammen med studenten ha rettigheter til for eksempel en patenterbar oppfinnelse – et fellesverk⁵⁹. Vilkåret er at veileder/faglærer har preget «*utforming*en» med sin «*skapende*» åndsinnsetning.

Slike unntak skal avklares og nedfelles i en avtale ved oppstarten av studentens bidrag inn i et forskningsprosjekt eller ved utførelse av en prosjektoppgave.

Studenter som mottar lønn for sitt bidrag fra HiOA skal behandles som arbeidstakere.

I arbeidet med og i presentasjonen av nye forskningsprosjekt eller undervisning som studentene kan delta i og som kan resultere i et produkt, bør HiOA være bevisst og vurdere om det her er naturlig at veileder og student deler rettigheter.

HiOA kan overta veilederens/faglærerens rett i samsvar med arbeidstakeroppfinnerloven og/eller ved avtale. Arbeidstakeroppfinnerloven gjelder bare patenterbare oppfinnelser, men oppfinnelsen kan likevel ha et potensial for kommersialisering.

En overdragelses- og konfidensialitetserklæring for studenter kan brukes der studenten gir et bidrag til et eksternfinansiert prosjekt. Det er også aktuelt med studentavtaler til bruk for master- og bacheloroppgaver hvor studenten har et samarbeid med privat eller offentlig næringsliv, eller der hvor studenten går inn i et allerede etablert FoU prosjekt eller et bedriftsprosjekt i en bedrift.

Studenter og lærere skal være seg bevisst at inngåelse av avtaler skal være **frivillig**. Prinsippet om «fri studierett» tilsier at det skal være studentens frie valg om han/hun vil ta et obligatorisk løp uten avtale eller et studentprosjekt hvor rettigheter og plikter avtalereguleres. Det skal også foreligge en returret for studenten, slik at han/hun kan ta et obligatorisk løp/eksamen (for eksempel hvis bedriften studenten arbeider i går konkurs). Kvaliteten på et obligatorisk løp skal være like bra som arbeidet med et studentprosjekt som nevnt ovenfor. Studenten skal også ha mulighet til å få like god karakter uansett studieløp.

Enkelte studentprosjekt er imidlertid så ressurskrevende, på grunn av behovet for kostbart utstyr o.l., at det er helt legitimt for HiOA å lage avtaler som gir HiOA visse rettigheter i forhold til studentprosjektets resultater. Studenten kan her samtykke til at HiOA, for eksempel ved senere kommersialisering, får visse andeler av nettooverskudd. Studenten må imidlertid i disse tilfellene kunne velge å ta et mindre ressurskrevende løp som ikke gjør det like legitimt for HiOA å kreve å inngå en slik avtale med studenten. Normalt vil HiOA bare forbeholde seg retten til å få benytte besvarelsens resultater og spesifikasjoner i undervisnings- og forskningssammenheng.

Studenter oppfordres til å melde inn ideer til fakultet med kopi til FoU-seksjonen.

---

⁵⁸ Se Veiledning for nyskaping ved NTNU s. 4 og Politikk for IPR ved HiST s. 5

⁵⁹ Åndsverksloven § 6

Stipendiatene er, i motsetning til studentene, ansatt ved HiOA med det formål å skrive en doktoravhandling. Dette gjør at man her nok må godta en større grad av rettighetsoverføring for doktoravhandlinger, enn hva tilfellet er for resultater en student har bidratt til uten å få noen godtgjørelse. Ut fra hensynet til offentlig tilgjengelighet og kritiserbarhet må man kunne kreve at stipendiatene, uavhengig av om de er ansatt ved høgskolen eller ikke, samtykker til elektronisk publisering etter at avhandlingen er antatt til disputas⁶⁰.

I situasjoner der ekstern tredjepart utnytter HiOAs infrastruktur i forbindelse med studentprosjekt eller der det kan oppstå interessekonflikt, bør en av juristene ved høgskolen benyttes/rådføres for å sikre kvalitet og integritet i avtalene.

Stipendiater skal melde inn ideer på lik linje med andre arbeidstaker.

6.3. Kommersialisering av forskningsresultater

Begrepet kommersialisering kan defineres som forskningsresultater som danner basis for etablering av en bedrift for fremstilling av produkter for salg, eller at teknologien lisensieres til allerede eksisterende bedrifter⁶¹.

Kommersialisering er en kompleks og kostnadskrevennde prosess, og det er nødvendig å ha til disposisjon eller samarbeide med et profesjonelt apparat som har nødvendig kompetanse og ressurser til å gjennomføre kommersialiseringsprosessen⁶².

HiOA har rett og ikke en plikt til å få overført en oppfinnelse til seg. Å overta retten til en oppfinnelse betyr også overtakelse av ansvaret for å utnytte rettighetene med de kostnader som er knyttet til dette. Det er derfor nødvendig med en vurdering og en selektering av de arbeidsresultater/oppfinnelser som meldes inn og som høgskolen ønsker å satse videre på. **HiOA kan bare videreutvikle prosjekter som det finnes ressurser til og som har et reelt potensial for suksess.**

Kommersialiseringsprosessen foregår i flere faser i et samarbeid mellom ulike aktører – fra forsker/fagmiljø og HiOA, via en kommersialiseringsaktør til kapital, markedsintroduksjon og produksjon⁶³.

Kommersialiseringsaktør vil normalt ta ansvaret for utforming og innsending av søknad om relevant **IPR-beskyttelse** i de aktuelle jurisdiksjoner (det vil normalt si de land man ønsker beskyttelse i).

6.4. Fordeling av netto overskudd fra kommersialiseringer

Suksessfull kommersialisering av forskningsresultat fører til:

- nye bistands- eller oppdragsprosjekt til fagmiljøene,
- nye lisensavtaler og/eller
- etablering av nye, lønnsomme ”spin-out” selskap fra HiOA⁶⁴.

---

⁶⁰ Rettighetspolitikk ved UiB s. 10 og 11

⁶¹ Politikk for IPR ved HiST s. 5

⁶² Politikk for IPR ved HiST s. 5

⁶³ Politikk for IPR ved HiST s. 5

⁶⁴ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 5

Netto overskudd består av lisensinntekter og/eller overskudd fra salg av aksjer, etter fradrag av direkte utgifter i det enkelte kommersialiseringsprosjektet⁶⁵.

6.4.1 Fordeling av inntekter fra lisensavtaler

Ved inngåelse av en lisensavtale med eksisterende bedrift bør det inngås en avtale om fordeling av lisensinntekter/royalty før lisensavtalen inngås.

Forslag til fordeling av nettooverskudd fra lisensavtaler:

	<i>Idehavere: Fagmiljø: HiOA:</i>		
<i>De første kr 300.000:</i>	1/2	1/4	1/4
<i>Over kr 300.000:</i>	1/3	1/3	1/3

Dersom HiOA **ikke** velger å overta utnyttelsesretten til en patenterbar oppfinnelse eller tilbakefører denne utnyttelsesretten til idehaver(e), og idehaver(e) utnytter oppfinnelsen ervervsmessig, har HiOA rett til å bli omtalt som opphavsmiljø/rett til å få dekket kostnader i forbindelse med FoU og evt. annen arbeidsinnsats som ligger til grunn for kommersialiseringen. Dette bør avklares/avtales når det tas beslutning om at HiOA ikke vil overta rettighetene⁶⁶.

6.4.2 Fordeling av aksjer og inntekter fra aksjesalg

Dersom forskningsresultatene blir kommersialisert gjennom en **selskapsetablering** vil HiOA **enten** tilby idehaver(e) eierandeler direkte i det nye selskapet **eller** inngå en avtale om at idehaver(e) skal motta sin andel i kontanter når HiOA selger sine aksjer. Aksjefordelingen mellom gründere, HiOA, eksterne investorer/industripartnere og (eventuelt) idehaver(e) fastsettes i hvert enkelt tilfelle⁶⁷.

6.5. Tilgang til HiOA`s lokaler

Dersom det er faglig naturlig at en nyetablert bedrift har tilgang i HiOA`s lokaler med bruk av laboratorier og infrastruktur og faglig utveksling med HiOA`s fagmiljø, må dette reguleres i egne avtaler.

6.6. Konfidensialitet

HiOA plikter å påse at eventuelt inngåtte avtaler om konfidensialitet i et prosjekt blir overholdt av arbeidstakere, studenter og andre som kommer i befatning med angjeldende prosjekt⁶⁸.

6.7. Videre fremdrift

HiOA skal legge til rette for, og gi incentiver til, at arbeidstakere i sitt arbeid kan få resultater HiOA kan overta for næringsmessig utnyttelse/kommersialisering.

Incentiver kan for eksempel gis for:

- ✓ å sende inn meldeskjema om en ide
- ✓ patentering og lisensiering
- ✓ bedriftsetablering

⁶⁵ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 5

⁶⁶ Se Politikk for IPR ved HiST s. 7

⁶⁷ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 6

⁶⁸ Veiledning for nyskapning ved NTNU s. 6

- ✓ å få en idè godkjent for videreutvikling og kommersialisering

7. Referanser

- Politikk for Immaterielle rettigheter (IPR) ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (Vedtatt av Høgskolestyret 19.6.2008)
- Rettighetspolitikk ved Universitetet i Bergen (Vedtatt i Universitetsstyret den 18.6.2009)
- Håndtering av Immaterielle rettigheter i Høgskolen i Nord-Trøndelag (Vedtatt av styret 26.2.2009)
- Veiledning for nyskapning ved NTNU fra 21. april 2006 og Politikk for sikring og forvaltning av immaterielle rettigheter (IPR) og fysisk materiale ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) vedtatt av Universitetsstyret 9. juni 2010
- Forelesning av Jens Herman Ruge fra Patentstyret om ”Patent, varemerke- og designbeskyttelse”
- Professor dr. juris. Ole-Andreas Rognstad: «Opphavsrett», Universitetsforlaget 2009
- Patentstyrets kursrekke i 2011
- Felles rettighetspolitikk for Norges universiteter
- Rapport fra HiOs arbeid med kommersialisering (Inger Marie Søyland)
- Politikk for håndtering av immaterielle rettigheter ved Universitetet i Oslo